

Diguem sí a Europa

Àngel Pes / Doctor en Ciències Econòmiques

En el referèndum sobre la Constitució Europea, votarem sí els ciutadans convençuts que la seva aprovació ens acosta a la unitat política d'Europa. En canvi, qui entén Europa com una eina al servei dels francesos, o dels italians, o dels alemanys, o dels escocesos, o dels anglesos... o de qualsevol altra identitat, enfoca la pregunta que s'ha de respondre en aquests termes: puc utilitzar la Constitució Europea per aconseguir les aspiracions nacionals?

Precisament perquè no satisfà del tot l'interès de cap país, en cada Estat europeu hi ha partidaris del sí i partidaris del no. Per exemple, Aznar faria dependre el vot afirmatiu dels espanyols del manteniment de la quota de poder aconseguida al tractat de Niça. Però Zapatero, que ha sostingut un criteri més favorable a Europa, va facilitar l'acord final sobre la constitució. A França hi ha un corrent d'opinió, encapçalat per Le Pen, contrari a la UE i, per motius diferents, una part del partit socialista francès també s'hi oposa. Al Regne Unit la majoria entén la UE com una eina que no cal potenciar; per això, probablement, votaran no.

Certament, el tractat que es sotmet a referèndum recull els interessos dels governs que, voluntàriament, l'han acordat. No obstant, cap dels signants ha quedat completament satisfet, cosa que avala la independència del text. França ha acceptat la primacia d'Alemanya, Espanya ha cedit quota de poder, Polònia ha renunciat a incloure les arrels cristianes en el preàmbul, els països grans han transigit en el percentatge de població necessari per prendre un acord, els petits han consentit a reduir la seva capacitat de bloquejar decisions...

A Catalunya, des del nacionalisme, es rebutja la Constitució Europea perquè no reconeix el català, ni preveu la participació de les nacionalitats sense Estat propi en les institucions europees. Tanmateix, el corrent majoritari del catalanisme ha vist sempre en la unitat política d'Europa, basada en els valors democràtics, la millor opció per al futur de la nació catalana. Així, doncs, la convocatòria del referèndum obliga a debatre quina és la posició més apropiada per als ciutadans de Catalunya, en el moment actual.

Un destí comú

A la Divina Comèdia, Ulisses diu a Dant:

I vaig entrar en l'alta mar oberta
sol amb la nau i aquella companyia
petita que mai no m'havia deixat¹

De igual manera, les nacions europees poden triar el rumb que volen seguir d'ara endavant, però no evitaran l'alta mar oberta d'un món en què cadascuna no passa de petita nau, exposada a naufragar a la primera tempesta.

Navegar junts, en una Europa unida, és l'opció més sàvia, que es justifica pel destí comú que els europeus tenim davant nostre. Edgar Morin ho ha expressat en aquests termes: «Ens enfrontem al mateix problema: no morir, no solament des del punt de vista zoològic, sinó tampoc políticament, culturalment, intel·lectualment... La nostra comunitat de destí no deriva del passat en comú, que més aviat la contradueu. A penes surt del nostre present perquè el nostre futur ens la imposa.»²

El futur, no el passat, dona sentit a la unitat d'Europa. En conseqüència, per als que l'entenen com el destí més favorable per als pobles europeus, els avanços de la UE signifiquen abandonar el passat nacionalista. Per contra, els que l'entenen en clau nacional, interpreten els progressos de la Unió com a renúncies als elements més «sagrats» de la sobirania.

Els diversos nacionalismes europeus coincideixen que falta el poble europeu que impulsi la unitat política d'Europa. Aquest és l'argument definitiu, l'obstacle insuperable per als il·lusos que somnien en la unió del Vell Continent. Això creuen aquells que imaginem els pobles d'Europa com a entitats definitives, fora de la història, amb el caràcter intemporal d'un paisatge.

Tanmateix, cadascuna de les nacions europees és el fruit de molts segles de cruels lluites civils. Per exemple, l'expulsió dels jueus i dels moriscos d'Espanya, les guerres civils del segle XIX, i la del segle XX, són ingredients de la nació espanyola. A França, des de la croada contra els albigesos, el segle XII, fins al terror que va seguir la revolució francesa, innumerables conflictes civils han format la nació francesa. Itàlia i Alemanya són el fruit de les guerres entre compatriotes per la unificació... Els relats que prenen la nació com a punt de partida, que en un moment determinat es va dotar d'un Estat, són mites que no es corresponen amb la història viscuda.

Per construir Europa no cal un poble mític. Cal la voluntat decidida dels ciutadans europeus d'avui, des de Lisboa a Varsòvia i des d'Estocolm a Atenes, per als quals cada cop resulta més evident el destí comú que els espera en el món del segle XXI. Ben al contrari dels que creuen que la història ha dit la darrera paraula amb els «pobles d'Europa», tenia raó el poeta Martí Pol:

Tot és per fer
I tot és, encara, possible.

Amb la Constitució Europea donem un pas cap a la unitat política d'Europa. El poder del parlament europeu augmenta, així com el nombre de matèries en què no cal la unanimitat dels Estats per prendre decisions. Es reforça el pes de la UE en la política mundial quan es preveu el desenvolupament de la política exterior i de defensa europees. Finalment, s'adapten les institucions a la nova UE de 25 Estats membres.

Catalunya en la Unió Europea

Els Estats europeus dirigeixen la construcció de la UE. Per aquest motiu la societat catalana ha d'aconseguir que l'Estat espanyol esdevingui el mitjà fonamental per fer sentir la veu de Catalunya a Europa, no tan sols com una part més del territori de l'Estat, sinó també en allò que n'és específic: la cultura pròpia i la personalitat com a nació diferenciada.

La integració d'Espanya en la UE ha canviat l'exercici de la sobirania estatal, ja que ha redistribuït el poder entre tres nivells: l'europeu, l'estatal i el de la comunitat autònoma. Com que ha modificat profundament el marc polític definit per la Constitució Espanyola i els Estatuts d'Autonomia vigents, s'han d'atendre les demandes, legítimes, de les nacionalitats que componen l'Estat espanyol d'existir en l'àmbit europeu.

La presència de Catalunya a Europa no es pot separar, doncs, de l'organització política de l'Estat espanyol, perquè la dimensió europea es sustenta en els Estats. El caràcter plurinacional d'Espanya la compromet a tenir en compte les nacions que la formen, en la política europea que desplega. En conseqüència, s'obliga a adaptar l'Estat de les autonomies a la realitat política que ha nascut amb la UE. De les qüestions que s'abordaran en la negociació del nou Estatut d'Autonomia, aquesta és una de les principals.

Ara bé, el retard en resoldre aquest punt s'ha d'atribuir a circumstàncies polítiques internes a l'Estat espanyol. Negar la Constitució Europea, perquè no reconeix les nacions sense Estat propi, ni tampoc el català com a llengua oficial, expressa una frustració legítima de manera contraproduent per a Catalunya. En realitat és una confessió d'impotència: com que no hem aconseguit que l'Estat espanyol defensi els interessos de Catalunya adequadament, rebutgem avançar amb la UE i, de passada, demostrem que la trajectòria europeista del catalanisme és superficial, subjecta a les circumstàncies polítiques... de l'estat espanyol.

Sens dubte que la Constitució Europea no compleix totes les aspiracions de la societat catalana. De fet, a la UE, cap país no n'està completament satisfet, cosa que és un dels mèrits de la constitució. Votar-la no implica renunciar al reconeixement del català com a llengua oficial. Ben al contrari, no es pot abdicar d'aquest objectiu i, per aconseguir-lo, hauria de comptar amb una estratègia que impliqués els governs, de la Generalitat i de l'Estat, com també la societat civil catalana.

La influència de la UE en el progrés econòmic, i per tant en la cohesió social de Catalunya, és un altre aspecte a tenir en compte. En les societats democràtiques, el consentiment a compartir un sistema de lleis es fonamenta, en bona mesura, en les expectatives de millorar el nivell de vida dels grups socials que les formen, per a ells i per als seus fills. Si aquestes previsions es defrauden, augmenten les probabilitats que una societat basada en el consens fracassi. Des d'aquesta perspectiva, recolzar la UE amb el vot favorable a la Constitució Europea confirmarà l'opció de la societat catalana a favor del progrés econòmic, que contribueix poderosament a la integració de les persones, cada cop més diverses, que la constitueixen.

Des de l'any 1951, quan es va crear la comunitat europea del carbó i de l'acer, CECA, fins a la UE actual, els avanços cap a la unió política d'Europa s'han inspirat en dues idees: superar les guerres seculars entre europeus i assegurar el progrés econòmic dels països de la Unió. Avui dia, el mercat únic europeu, i l'euro com a

moneda comuna, obren perspectives noves a les societats amb tradició emprenedora, com ara la catalana, si aposten per Europa sense ambigüitats. Per exemple, la proposta de l'euroregió, des de Toulouse fins a València passant per Saragossa, dóna un objectiu visible, ambiciós i de llarg recorregut a la vocació europea de Catalunya.

En definitiva: que la UE progressi, com ho farà si s'aprova el tractat, interessa a la nació catalana. El sí a la constitució brinda l'oportunitat de reafirmar la voluntat europeïsta de Catalunya, és a dir, el compromís amb una Europa pròspera, en pau i influent en el món que, tal com sempre ha defensat el catalanisme, respon al seu interès vital.

De fet, contribuir al progrés de la UE és un fil conductor per al futur de la societat catalana. Catalunya pot aportar a Europa el caràcter emprenedor que l'ha distingit els tres darrers segles, fins i tot en circumstàncies poc favorables, en l'àmbit econòmic, en les arts, en l'associacionisme que ha produït una societat civil densa, en l'esport o en la vida municipal.

Projectar el caràcter emprenedor de la societat catalana

El liderat de la societat catalana, a Espanya, deriva del seu caràcter emprenedor, al qual també deu el benestar que gaudeix actualment. Ningú que conegui la història espanyola dels segles XIX i XX negarà la influència cabdal de la societat catalana en la transformació de l'Estat espanyol, per adequar-lo a les necessitats del progrés econòmic. Catalunya, que s'ha distingit per l'esperit emprenedor en l'espai espanyol, serà capaç de mantenir-lo a la UE? Malgrat l'existència d'algunes carències notòries, la societat catalana compta amb prou recursos per respondre afirmativament.

Una societat progressa quan les persones que la formen troben facilitats per desplegar la seva iniciativa, quan la cultura dominant mima l'esperit emprenedor dels ciutadans. La societat catalana ha progressat perquè reconeix l'esforç, creu en el mèrit personal com a palanca de promoció social i valora les persones amb iniciativa. Aquests valors, que es transmeten per osmosi entre les generacions, formen part del capital social de Catalunya, que la política de la Generalitat hauria de cultivar com la planta més delicada.

El comportament emprenedor depèn en gran mesura de l'entorn, en el qual hi ha d'haver els elements bàsics que, combinats, produeixen el clima en què floreix. Entre aquests elements hi ha l'accés al capital, una regulació legal i fiscal adequades i unes actituds socials i culturals favorables a l'activitat emprenedora.

En els països europeus, les Administracions Públiques tenen molta influència per aconseguir el consens social necessari per a desenvolupar el comportament emprenedor. En el marc de la UE hi ha tres nivells d'administració: la pròpia UE, l'Estat i la Comunitat Autònoma, totes amb influència per promoure l'esperit emprenedor. Les actituds socials i els patrons culturals de la societat catalana, posem per cas, depenen més de la Generalitat que no pas de la UE o de l'Estat espanyol.

Per exemple, ara que no hi ha fronteres entre els països de la UE: les regions veïnes d'Estats diferents poden desenvolupar els avantatges de la proximitat, que les traves administratives impedié fins ara. A la Memòria de Catalunya de l'any

2003 es destaquen els lligams econòmics existents entre Catalunya, la Comunitat Valenciana, Aragó, les illes Balears, el Llenguadoc-Rosselló i Midi-Pyrenées. El liderat d'aquesta euroregió mediterrània occidental, que proposa la Generalitat, és un projecte, ambiciós i factible, que dóna contingut al compromís de Catalunya amb Europa.

En canvi, un mercat de capital-inversió amb l'amplitud i la liquiditat necessàries per oferir finançament a les empreses noves i a les que tenen capacitat per créixer requereix una dimensió europea, objectiu al qual s'orienta la UE impulsant la integració dels mercats financers nacionals i desenvolupant les mesures acordades en el Consell Europeu de Lisboa, agrupades en el projecte PACI.

El mercat de capital-inversió il·lustra la tendència de la UE a esdevenir l'administració pública més rellevant en la definició de les regles i de les institucions que regulen el funcionament de l'economia a Europa. Per aquest motiu, des de Catalunya s'ha d'influir en els òrgans de decisió de la UE per tal que hi siguin presents els interessos propis.

A més de la defensa corporativa de cada sector empresarial a través de les associacions sectorials o bé altres mitjans «ad hoc», els representants polítics de Catalunya han de considerar la influència en els òrgans de la UE com una de les seves prioritats, cosa que obliga a tenir present que el camí per participar en les decisions polítiques de la UE passa pels governs de cada Estat membre. Per tant, el debat polític sobre la construcció europea planteja, a Catalunya, la participació en el govern espanyol des d'una perspectiva nova.

L'economia catalana i la globalització

Per globalització s'entén, segons Joseph E. Stiglitz, premi Nobel d'economia, una integració superior de l'economia mundial derivada de l'augment del comerç, del volum dels fluxos de capital, de la rapidesa en la circulació de les idees i de l'aparició de xarxes de producció multi-país, sota el liderat d'empreses transnacionals.

Doncs bé, l'economia catalana compleix els requisits anteriors. En relació al comerç, l'any 2003 Catalunya va exportar a l'estranger per valor de 37.300 milions d'euros i va importar per valor de 53.700 milions d'euros. La suma de les dues xifres, al voltant del 70% del PIB català, palesa el grau d'obertura a l'exterior de l'economia catalana.

En relació als fluxos de capital, la inversió estrangera a Catalunya l'any 2000 va assolir la xifra d'1,2 bilions de pessetes, el 6,2 % del PIB català. D'altra banda la inversió catalana a l'exterior ha crescut encara més ràpidament i l'any 2000 va superar el bilió de pessetes, gairebé el doble de l'any anterior. De l'any 2000 es pot destacar que per primera vegada la inversió industrial de Catalunya a l'exterior va superar la inversió rebuda d'altres països.

Quant a la circulació de les idees, l'ús de les tecnologies de la informació i de les comunicacions, un 25 % de la població catalana de més de 14 anys es connecta a Internet, essent Catalunya la Comunitat Autònoma de l'Estat amb el percentatge més elevat i que supera també a la mitjana europea.

Queda un darrer indicador: la participació de l'economia catalana en xarxes de producció multi-país implantades per empreses transnacionals, la presència de les quals té una història força llarga en el teixit industrial català. De fet, en molts sectors, el seu paper és decisiu, com ara l'automòbil, l'electrònica, o bé el químic.

L'economia catalana forma part, doncs, de l'economia global. La dimensió del comerç exterior i dels fluxos de capital d'una banda, i la presència de les noves tecnologies i de les empreses transnacionals, de l'altra, avalen aquesta conclusió.

Tanmateix la presència d'aquestes empreses en l'economia catalana presenta una asimetria notable: n'hi ha més de 600 instal·lades a Catalunya, que representen l'1,7% de les empreses manufactureres amb assalariats, el 48,1% de la facturació total de la indústria, el 47% de les exportacions i el 29,3% de l'ocupació industrial. Es tracta, doncs, d'empreses grans.

En canvi les empreses catalanes establertes en altres països són PIMES. D'acord amb les dades d'un estudi del Departament d'Indústria, de les 164 empreses transnacionals catalanes estudiades, més del 72% facturen menys de 60 milions d'euros i la immensa majoria, el 81%, no tenen participació estrangera en el capital. Aquesta asimetria revela una carència important i, per tant, un repte a superar per la societat catalana.

Per què no hi ha empreses catalanes de gran dimensió, en el marc de l'economia global? Sens dubte perquè la cultura empresarial catalana i l'entorn social no afavoreixen que n'hi hagi, ja que no existeix cap impediment legal o de qualsevol altre tipus que n'impossibiliti la formació. Naturalment que la cultura empresarial no es porta en els gens: s'adquireix. Per tant, la història de l'economia catalana donarà les claus per entendre la cultura que tenim. El resultat és que avui falta, a Catalunya, una cultura empresarial i un entorn social que propiciïn la creació d'empreses grans.

La manca de cultura de gran empresa tampoc no és exclusiva de Catalunya. En molts països, entre ells Espanya i també França, per exemple, l'administració pública ha impulsat la creació de grans empreses autòctones. Aquí a Espanya hem presenciat com el govern ha dirigit la venda de les antigues empreses públiques al sector privat, amb l'objectiu d'aconseguir que quedessin en mans d'accionistes amb voluntat de permanència en l'empresa i, condició necessària, espanyols.

Un dels objectius explícits del procés ha estat aconseguir grans empreses privades espanyoles, preferentment amb vocació transnacional, que exemples com Telefònica, Repsol o bé Endesa posen en relleu. En definitiva es pot dir que la creació de grans empreses depèn en gran part de la voluntat dels empresaris, tot i que l'administració pública també hi pot jugar un paper rellevant.

Aquesta conclusió introdueix una qüestió pertinent: tenim a Catalunya, l'administració pública adequada per potenciar, en totes les dimensions, el teixit empresarial català?

Ben segur que la política econòmica promoguda pel govern ha contribuït al bon moment que travessen, tant l'economia espanyola com la catalana. L'esforç per incorporar-nos a l'euro des del primer moment, les reformes en el mercat laboral i l'eliminació dels dèficits pressupostaris, han creat les condicions per obtenir una taxa

de creixement superior a la mitjana de la UE i per reduir la taxa d'atur a Catalunya des del 17,1% l'any 1997 fins al 9,3% l'any 2003.

Tanmateix el govern, a més de gestionar la macroeconomia, influeix poderosament en el futur de l'economia d'un territori amb les decisions que adopta, o bé que eludeix, en relació a dos àmbits: la regulació i la inversió pública en infraestructures.

Tant en un aspecte com en l'altre, les insuficiències de l'administració pública en relació a Catalunya són clamoroses. En relació al primer punt convé una política d'incentius a la formació de grups empresarials de dimensió adequada per al mercat de la Unió Europea, que té una dimensió deu vegades superior al mercat espanyol. El tractament fiscal i els instruments financers necessaris per a les fusions i les adquisicions d'empreses són els punts on convé una iniciativa pública.

Quant al dèficit d'infraestructures que pateix l'economia catalana, mercès al document del Cercle d'Economia ha adquirit un ressò públic que convindria traduir en propostes polítiques. La Memòria Econòmica de Catalunya de l'any 2002, publicada pel Consell de Cambres, també s'hi referia en aquests termes: «Catalunya està especialment oblidada per la inversió de l'Estat en infraestructures... Es tracta, a més, d'una qüestió clau per al futur de l'economia catalana.

En suma, el marc d'actuació i les prioritats inversores de l'administració pública no s'adapten prou bé a les necessitats que l'aparell productiu català té per adaptar-se en bones condicions a l'economia global.

Reconeixement de la nació catalana

Participar en la construcció de la UE és, en aquests moments, un repte polític important per a Catalunya. Com que la dimensió europea es sustenta en els Estats, la societat catalana ha d'aconseguir que l'Estat espanyol sigui un mitjà per fer sentir la veu de Catalunya a Europa. Ara bé, té la societat catalana prou força per aconseguir-ho?

El poder d'una societat es mesura per la seva capacitat d'actuar de comú acord. No hi ha poder sense actuació conjunta. En sentit invers, la debilitat d'una societat s'avalua per la profunditat i l'amplitud de les fractures que pateix. La unitat genera el poder que, tal com escrivia Hannah Arendt, «apareix entre els homes quan actuen plegats i s'esvaeix tan aviat com es dispersen.»³

La història del segle XX ensenya que el catalanisme ha tingut poder quan ha representat el conjunt de la societat catalana, tal com es va demostrar en tres moments crucials per l'afirmació política de Catalunya: la formació de la Mancomunitat l'any 1914, la proclamació de la Generalitat l'any 1931 i la restauració de la Generalitat l'any 1977. Tots ells van ser fruit d'una acció política unitària.

Per tant, el nou Estatut de Catalunya definirà els continguts que, en el marc de la UE, ha de tenir la Generalitat de Catalunya. El resultat final dependrà de la determinació dels ciutadans catalans, reforçada amb la coincidència dels partits polítics que els representen.

La Convenció catalana per al debat sobre el futur de la Unió Europea, convocada pel govern de la Generalitat per mandat del Parlament de Catalunya, va resumir en el document «80 propostes per a una nova Europa», les conclusions d'un any de debats. Pel que fa al reconeixement de Catalunya com a nació europea, del document citat en destacaria les idees següents:

En primer lloc, el català s'ha de reconèixer com a llengua oficial de la UE. Així ho expressa la proposta número seixanta del document citat: «Totes les llengües oficials dels estats de la Unió tenen la consideració de llengües oficials de la Unió. També tenen aquesta mateixa consideració, sense cap discriminació, les llengües declarades oficials per l'Estat membre respectiu en una o més regions europees amb competències legislatives, i que siguin parlades per un nombre de persones igual o superior al de l'idioma oficial de l'Estat de la Unió amb menys parlants.»

En segon lloc, Catalunya ha de ser circumscripció electoral en les eleccions al Parlament europeu, el qual es perfila com el nucli del poder legislatiu de la Unió. És natural, tal com recull el document de la Convenció catalana, que «les circumscripcions electorals haurien de respectar els vincles històrics, culturals, d'identitat i geogràfics (...) les nacions sense Estat propi i les regions amb competències legislatives s'haurien de respectar com circumscripcions electorals, en cas que així ho volguessin.»

En tercer lloc, que les regions europees amb poder legislatiu, com ara Catalunya, puguin accedir al Tribunal de Justícia de la UE, quan ho creguin necessari per defensar les seves competències.

En darrer lloc, encara que no s'inclou en el document de la Convenció catalana, la política europea de l'Estat espanyol hauria de recollir els punts anteriors, que representen l'interès d'una nació de l'Estat espanyol.

Amb el resultat de les eleccions del 16 de novembre de l'any passat, la societat catalana va rebutjar, novament, l'Espanya uniforme i centralitzadora que proposava el govern d'Aznar. L'elecció a favor de l'Espanya plurinacional, majoritària a Catalunya, és el nucli del programa del govern de la Generalitat presidit per Pasqual Maragall. Ara bé, per a l'èxit d'aquesta política s'han de complir dues condicions: la unitat dels partits catalans a l'hora de proposar el nou Estatut d'Autonomia i l'acord amb el PSOE per impulsar l'Espanya plurinacional.

La novetat que introdueixen el PSC, ERC i IC respecte a la política de CiU es resumeix en una paraula: implicació. La voluntat d'involucrar-se en el govern d'Espanya va més enllà d'ocupar uns ministeris, cosa, d'altra banda, convenient. El compromís porta en si l'ànim que els polítics i la societat espanyola assumeixin la pluralitat nacional com a tret constitutiu d'Espanya.

Ara mateix hi ha l'oportunitat d'assolir un compromís històric entre catalanisme i progressisme espanyol, amb l'objectiu de desenvolupar el potencial extraordinari de progrés material i polític que hi ha en l'Espanya plurinacional, que es troba davant una situació similar a la de fa vint-i-cinc anys, quan la formació de l'Estat de les autonomies va obrir una etapa de prosperitat i de convivència democràtica inèdita a la història d'Espanya. Igual com aleshores, l'interès nacional de Catalunya consisteix en col·laborar amb aquells que, arreu d'Espanya, entenen que el futur més favorable per a

l'Estat espanyol exigeix integrar la pluralitat nacional en un projecte polític compartit, un component essencial del qual és la contribució a la unitat política d'Europa.

¹ Dant. Divina Comèdia. Traducció de Joan F. Mira. Ed. Proa, Barcelona, 2004

² Edgar Morin. Pensar Europa. Gedisa, Barcelona

³ Hannah Arendt. La condició humana. Paidós, Barcelona, 1996